

Attentatet mot RPK i Lund 1970.

Staffan Jacobson

Attentatet mot RPK i Lund 1970.

I slutet av 1969 och början på 1970 utsattes den påbörjade byggnaden till Rättspsykiatriska Kliniken vid S:t Lars-området i Lund för flera olika attentat som kulminerade i en brand 30/1 1970. Bakgrunden var dels den livliga diskussionen om den framväxande politiska psykiatrin vid denna tid, vilken RPK sågs som en symbol för. I DN 5/6 1969 kan man läsa om vilken strategi Staten ville använda mot sina opponenter: *“En kritisk person blir en ’avvikande som bör behandlas’ och på så vis slipper man föra en debatt om den sociala, politiska eller ekonomiska bakgrunden till hans ’avvikande’ beteende.”* Men det fanns också en djup besvikelse i Lund över att ett Allaktivitetshus aldrig kom till stånd 1969 trots en folklig majoritetsopinion. RPK-byggnaden uppfattades både till sitt utförande och sitt tilltänkta syfte som en öppen provokation av kritikerna, Riksförbundet för Mental Hälsa, KRUM, patientföreningen, Lunds Anarkistgrupp med flera. RPK uppfattades också som Allaktivitetshusets absoluta motsats och det som politikerna antagligen tyckte de oppositionella ungdomarna bäst förtjänade i stället.

Utformningen av byggnaden beklagades av den tillträdande chefen Bo Gerle, som menade att det hela blivit allt för mycket fängelse och allt för litet sjukhus. Arkitekten Klas Anselm hade gjort en fyrkantig betongkloss med inbyggd fyrkantig rastgård, pansarglasfönster, pansarplåtdörrar och övervakningskameror i varje vinkel av de minimala isoleringscellerna. Runt detta reste sig en tre meter hög jordvall och ett sju meter högt stängsel. Att bedriva vård och utredning under dessa former blev föremål för skarp kritik, som dock inte offentliggjordes innan byggnaden var på plats. Invigningen närmade sig och alla var överens om att något måste göras. Hemlighetsmakeriet gjorde att inga tidningar informerades om bygget eller dess syfte, något som antagligen kunnat förhindra vad som sedan skedde.

Det första sabotaget bestod av affischklistring med vattenglas, skrivna politiska slagord (Statens hjärntvättsanstalt – Tortyrkammare – Koncentrationsläger för samhällsobekväma – 1984 – Död åt förmyndarsamhället) – och ett lyckat försök att kapa högspänningskablar samt att demolera en hisstrumma på byggarbetsplatsen, den 30/8 1969. Någon diskussion i pressen förekom fortfarande inte. Det andra attentatet bestod i ett försök att antända byggnaden med molotovcocktails 16/1 1970. Detta lyckades inte, och någon offentlig debatt kom inte heller nu igång. Det tredje attentatet, 30/1 1970, lyckades med hjälp av en 13 liters blandning av olja och bensin sprutad från en handbrandsläckare antända byggnaden, som brann i innetaket i tre veckor trots brandkårens insatser. Ingen människa kom till skada och därmed inget våld i någon rimlig bemärkelse. Brandkåren hade stora problem att ta sig in i den rymningssäkra byggnaden, så hela taket brann upp och byggnaden i övrigt rökskadades.

Först nu kom debatten verkligen igång. Flera seminarier och öppna diskussionsmöten både i Lund och Stockholm hölls, och DN-redaktören Svante Nycanders bok ”Avskaffa rättspsykiatrin!” utkom. Den politiska psykiatrin, sociopatbegreppet och Folksam Mentalhelsokampanj slogs tillbaka och hamnade på historiens sophög. Borgarna förfasade sig givetvis. I ett borgerligt samhälle är fast egendom alltid viktigare än människor och ett exempel är den juridiska termen för anlagd brand, ”mordbrand” – som om man skulle kunna mörda en byggnad. Naturligtvis förekom inget mord men den avsedda dramatiska effekten i kvällspressen uteblev dock inte. Stödet var annars stort för aktionen inom den radikala vänstern. I skriften *Kung Gustafs Sardinier* av Gyllene Flottan, Sthlm, Juni 1970, lät till och med situationisterna sin sol nådigt lysa över aktionen, då man talar om ”den vackra nedbränningen av rättspsykiatriska kliniken i Lund.”

De ansvariga för attentaten, samtliga i 20-årsåldern, var då gripna. Domen föll den 1/4 1970. Ovanpå sex veckors häktning med dagliga förhör där ingen av de gripna yttrade ett enda ord utdömdes åt de fyra åtalade i tur och ordning åtta månaders fängelse, tio månaders fängelse, två år och fyra månaders fängelse och två år och tio månaders fängelse trots att vem av aktivisterna som gjorde vad fortfarande är okänt. Samt 1.700 000 kronor i skadestånd (som senare avskrevs). Åklagare var Arne Sjöberg som helst hade sett fem års fängelse för var och en. Ingen av dem var förr (eller senare) straffad. Advokaterna underströk att motivet var ideellt. Under rättegången demonstrerade ett par tusen personer utanför och innanför rättegångsbyggnaden för kamraterna och mot den politiska psykiatrin. En av de åtalade ungdomarna sade i sitt försvarstal:

”Motivet till denna handling har för mig varit att följa min politiska och moraliska övertygelse. Samvetet står över lagen: Nürnbergrättegångarna har lärt oss att när en juridisk och en moralisk lag kolliderar med varandra är det ett brott att följa den juridiska och en skyldighet att följa den moraliska. Och redan Hjalmar Branting uppmanade oss att bryta mot klasslagarna. De lagar som skyddar byggandet av sådana här moderna koncentrationsläger

och förbjuder en att ingripa mot övergrepp och maktmissbruk är det alltså en skyldighet att bryta och ett brott att följa. Den materiella skadegörelse som vi åstadkommit är en bagatell mot den psykiska förödelse som ansvariga myndigheter med berätt mod här har planerat. /.../ Och vad skall man då göra med RPK? Det bästa man skulle kunna använda denna mörka och fuktiga källarlokal till är väl champinjonodling, kan jag tänka mig. /.../ Det sista jag vill säga i den här saken är att ni kan döma mig, det rör mig inte, det är ingen skam att gå i fängelse för sin övertygelse. Kampen fortsätter!”

Mot slutet av talet börjar till och med domaren att applådera. ”Det brukar jag inte göra” säger han litet skamset till åhörarna, ”men idag kunde jag bara inte låta bli.”

Under fängelsetiden fick de dömda ungdomarna besök av Amnesty Internationals Malmöavdelning, eftersom de betraktades som politiska fångar. Samtliga valdes in i fångarnas Förtroenderåd där de fortsatte att arbeta politiskt; fångkampen pågick för fullt.

Invigningen av byggnaden, som nu blivit kraftigt försenad, skedde under hösten 1971. Men ordet ”sociopat” är sedan dess för alltid struket ur svenska språket. Under hela sin verksamhetsperiod utsattes kliniken för fortsatt hård kritik, och den 4/6 1991 fattades beslut i riksdagen om att RPK skulle läggas ner. Då hade redan de stora mentalsjukhusen avskaffats för en mer decentraliserad vård. Flera andra reformer i humanitär riktning både inom kriminalvård och mentalvård kom attentatet direkt eller indirekt också att bana väg för, både ifråga om bemötande, patienträttigheter och behandlingsmetoder. Kampen för Allaktivitetshuset resulterade långt senare i etappsegern Kulturmejeriet och slutligen i Allaktivitetshuset Vilda Väster 2015. Det går om man inte ger sig!

Litteratur:

- Christiansson, Lennart: *Konsten att dressera människor*. Prisma 1969.
- Erichs, Rolf: *Mordbrandsåtalade lundastudenterna: Ångrar oss inte*. KvP 19/3 1970.
- *Försvarstal inför rätten 25/3 1970*. Lunds Fria Press nr 6/1971; Medicinska Föreningens Tidskrift nr 2/1971.
- Gerle, Bo: *Mordbrännare. En kriminalpsykologisk studie på grundval av ett svenskt rättspsykiatriskt material*. A. B. Gleerupska, Lund 1943.
- Gyllene Flottan: *Kung Gustafs Sardinier*. Stockholm, Juni 1970, not 10.
- Nycander, Svante: *Avskaffa rättspsykiatri!* Aldus/Bonniers 1970.
- *Psykiatri i borgarklassens tjänst*. Rådsmakt nr 3/1974.
- Quarnsell, Roger: *Utan vett och vilja*. Carlssons, Sthlm 1993. s. 334 ff.
- sv.wikipedia.org: Politisk psykiatri.
- sv.wikipedia.org: Antipsykiatri.

Fotnot: Man kan jämföra denna 70-talsdiskurs med dagens debatt om DSM-V, där sociala och ekonomiska problem omvandlas till biologiska diagnoser som kräver medicinering. Se: ”Sjukdomssjukan och läkemedelsindustrin” i Yelah, september 2013. Idag kallar inte Staten sina dissidenter för ”sociopater” utan ”vårdsbejakare” men filosofin är exakt densamma. Om förhållandena på Sätters RPK, se: Dan Josefsson: *Mannen som slutade ljuga*. Lind & Co 2013. RPK i Sundsvall blev nyligen invaderat av huggormar(!). Karma is a bitch.

Nota bene har allt detta ingenting alls att skaffa med KMR, en av scientologernas mest oseriösa frontorganisationer. Ingen av de inblandade har haft någon kontakt med dem.

Det Anarkistiska Biblioteket

Staffan Jacobson
Attentatet mot RPK i Lund 1970.
Attentatet mot RPK i Lund 1970.

<https://anarchyisorder.wordpress.com/2013/09/01/attentatet-mot-rpk/>

sv.anarchistlibraries.net